

Polské veřejné mínění o bezpečnosti, obraně a armádě

(Referát, přednesený na mezinárodní celoarmádní konferenci Ozbrojené síly v mírovém půlstoletí, která se konala na VA Brno ve dnech 19. až 21. června 1995)

V našem článku bychom vás rádi informovali o názorech polské společnosti, zvláště vojáků z povolání, o obraně a armádě.

Zaměřili jsme se na:

- ◆ reakce polské veřejnosti, včetně vojáků z povolání, na kolaps SSSR a události na Východě, které se staly poté,
- ◆ postoj polské veřejnosti k německému sjednocení a německému problému obecně,
- ◆ vývoj mínění polské společnosti a vojáků z povolání na nejvýhodnější polská bezpečnostně-politická spojení.

Není třeba vysvětlovat, že sociální postoje a mínění na uvedené otázky jsou pro integraci Polska se Západem velmi důležité, a to jak ve vnitřní (polské), tak vnější dimenzi. Jsou také dobrým východiskem pro diskusi o budoucí roli a poslání polských ozbrojených sil v evropském sjednocení.

Rozpad SSSR a události na Východě versus polská bezpečnost

Průzkum veřejného mínění v lednu 1991 prokázal přesvědčení polské veřejnosti, že rozpad SSSR a následný vznik samostatných států bude pro Polsko příznivý. 60 % respondentů (o 20 % více než v dubnu 1990) takový vývoj podporovalo. Procento obyvatel, které vidělo pouze negativní účinky tohoto vývoje, bylo o polovinu nižší. Tento výsledek může být vysvětlen postupující nezávislostí jednotlivých republik na Moskvě a rychlým získáváním suverenity baltických států. Začalo převládat přesvědčení o výhodách samostatné politiky vůči jednotlivým republikám SSSR nad doposud existujícím pojmáním SSSR jako jednotného politického monolitu.

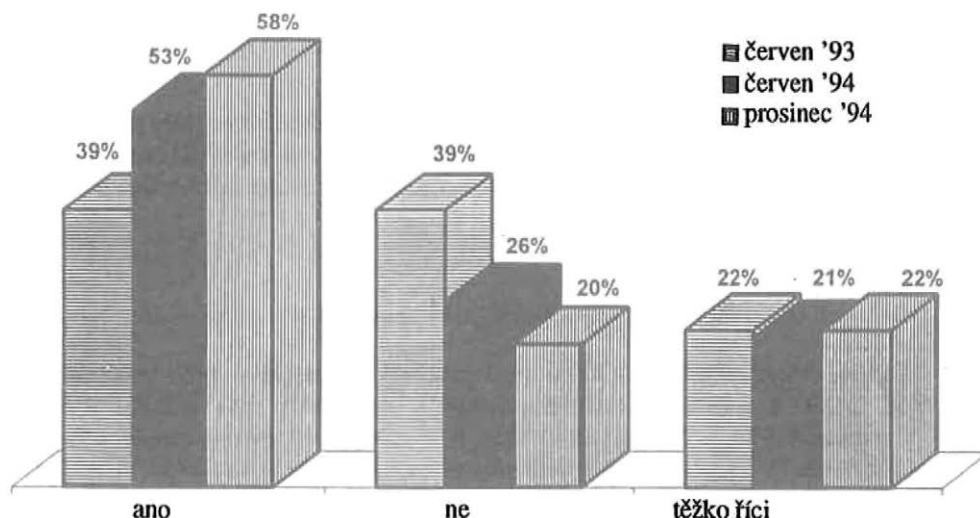
Charakteristickým rysem myšlení polské společnosti se stal pocit značné závislosti národní bezpečnosti Polska na situaci na území bývalého Sovětského svazu, zvláště Ruska. Důkazem toho byly reakce polského veřejného mínění na události na konci srpna 1991, tj. po převratu v Moskvě. V té době byl zaznamenán náhlý vzrůst pocitu ohrožení v celé polské společnosti i mezi vojáky z povolání (viz. obr. 1).

Z výzkumu uskutečněného WIBS mezi příslušníky armády v době převratu vyplynulo, že vojáci z povolání sledovali převrat s velkým zájmem. Na otázku o možných následcích událostí v SSSR pro Polsko ve svých odpovědích zdůraznili:

- zhoršení ekonomické situace jako výsledek přerušení dodávek ze SSSR (surová nafta, přírodní plyn),
- příliv emigrantů ze západních republik SSSR,
- zhoršení diplomatických vztahů se SSSR,
- odložení stažení ruských vojsk z polského území,
- ohrožení demokratických a sociálních změn v zemi,
- vojenské ohrožení Polska.

Velká část vojáků z povolání byla mínění, že „by Polsko mělo pečlivě sledovat události v SSSR, neboť vzhledem ke geopolitické situaci musíme udržovat dobré sousedské vztahy“.

V době převratu a po rozpuštění Komunistické strany Sovětského svazu se v polské společnosti projevil pokles pocitu ohrožení z Východu. Lze se domnívat, že k tomu přispěly vyhlídky na demokratické sociální změny v SSSR a především neúspěch převratu. Ve společenském myšlení nastal zlom ohledně možnosti budování polského obranného systému založeného na nestabilním a nevypočitatelném Východě.

Obr. 1: Domníváte se, že v nejbližší budoucnosti, tj. v pěti až deseti letech, se Rusko znovu obnoví v hranicích bývalého Sovětského svazu a bude opět ovlivňovat bývalé socialistické státy - ano, či ne?

Polské veřejné mínění se domnívalo, že vztahy s Litvou a zvláště s Ukrajinou i mezi novými státy, které vznikly na území bývalého SSSR na východní hranici Polska, nebudou příliš přátelské či se stanou dokonce otevřeně nepřátelské. Nepřívětivý postoj polské

společnosti k těmto zemím vznikl díky tehdejší rozhlasovým informacím, že Litva narušuje práva polské menšiny, a že Ukrajina má vůči Polsku územní nároky.

Pocit ohrožení z Východu a ze Západu v polské společnosti může být vysvětlen kategoriemi stereotypu. Nedávno prováděný výzkum ale ukazuje na určitou racionalizaci vnímání ohrožení v polském veřejném mínění. To může být doloženo reakcemi polské společnosti na mezinárodní události, zvláště na probíhající procesy v Rusku, Německu a na Ukrajině.

V letech 1993-94 bylo Rusko vnímáno civilní veřejností, včetně vojáků z povolání, jako menší hrozba (56 %) pro polskou bezpečnost než Německo (76 %) a Ukrajina (83 %).

Z výzkumu prováděného začátkem r. 1994 plyne, že je to Rusko, které je pokládáno za největší hrozbu polské bezpečnosti (75 % odpovědí). Pocit ohrožení ze strany Německa a Ukrajiny značně poklesl (na 51 %).

Důvody strachu z ruského vývoje mohou mít kořeny v událostech, které v této zemi proběhly od doby, kdy se situace po převratu v Moskvě stabilizovala, až do současnosti. Zvláště musíme brát v úvahu takové události, jako byl konflikt ruského parlamentu s prezidentem v září 1993, výsledky parlamentních voleb loni v prosinci a prohlášení ruských politiků a vojenských představitelů o oblastech ruského životního zájmu, sférách vlivu a aspiracích Ruska jako světové mocnosti v Evropě.

Proto výsledky z r. 1994 získané výzkumnými týmy DEMOSKOPu a WBSu nejsou překvapující. Z nich vyplývá, že tři čtvrtiny dotazovaných Poláků pokládá Rusko za vojenskou hrozbu (76 %), o něco méně, dvě třetiny, jako politickou hrozbu (65 %) a více než polovina (53 %) jako ekonomickou hrozbu. 73 % dotazovaných vojáků z povolání je toho mínění, že vývoj současné situace v Rusku povede k obnovení jeho imperiální politiky. Pouze každý desátý respondent byl opačného názoru.

V posledních dvou letech nebyly polsko-ruské vztahy příliš dobré. Návštěva ruského premiéra Černomyrdina, případ ruského konzula v Krakově či v neposlední řadě ruské námitky proti polskému vstupu do NATO (viz obr. 2 a 3) způsobily, že v polské společnosti roste pocit ohrožení ze strany Ruska. Ze srovnávacího výzkumu CBOS dále vyplynulo, že se polská společnost domnívá, že Rusko je náchylné obnovit staré impérium, že mu nezáleží na dobrých sousedských vztazích s Polskem, ale naopak, snaží se podřídit si Polsko, jako to bývalo v dobách bývalého SSSR (viz obr. 4).

Stojí za zmínku, že výzkum „Bezpečnost, národ a partnerství“ byl prováděn na začátku roku 1995, když v Grozném v Čečensku probíhaly intenzivní boje. Pocit ruského ohrožení tehdy dosahoval nejvyšší úrovně ve všech analyzovaných vrstvách polské společnosti, vyšší úrovně než při výzkumech prováděných v předcházejících několika letech.

Polsko a německé sjednocení

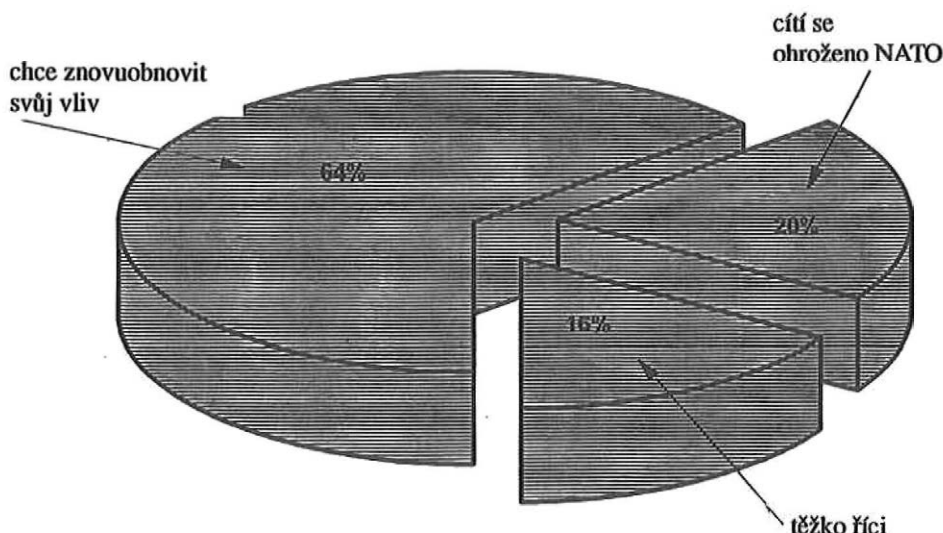
Podle výsledků průzkumu „Poláci '90“ bylo německé sjednocení polskou společností široce podporováno (90 % souhlasilo), nicméně dvě třetiny dotazovaných Poláků hodnotilo výsledky německého sjednocení pro polskou bezpečnost negativně.

Každý třetí respondent v tom neviděl pro Polsko žádné ekonomické výhody (34 %). Dosažené výsledky ukázaly, že v polské společnosti existuje málo myšlenkové nepředpojatosti k událostem v Německu a také strach z německé ekonomické síly a sjednocení.

Začátkem roku 1990 měli vojáci z povolání v souvislosti se sjednocením Německa pesimistické představy (74 % odpovědí). Pouze 12 % dotazovaných vojáků z povolání vidělo pozitivní perspektivy spojené se sjednocením a 14 % nemělo v této věci pevné mínění.

Při vysvětlování obav ze sjednocení Německa respondenti udávali hlavně dva důvody: hrozba západní polské hranici a možnost ekonomické závislosti na Německu. Byly uváděny historicky formované, negativní národnostní stereotypy: „Němci jsou arogantní, domýšliví, touží po odplatě a chtěli by získat zpět ztracenou zemi.“

Rusko je proti vstupu Polska do NATO. Domníváte se, že tomu tak je, protože:

Obr. 2

Respondenti, kteří vyjádřili mínění, že sjednocení Německa bude mít pro Polsko pozitivní důsledky, zdůrazňovali, že pro vývoj polské ekonomiky a urychlení integračních procesů v Evropě bude důležitá spolupráce s ekonomicky nejsilnější zemí, která vznikla spojením rozděleného národa, těsně sousedícího s Polskem.

Přehled mínění mezi vojáky z povolání prováděný v r. 1992 ukázal, že Německo bylo spíše pokládáno za potenciální zdroj hrozby v politické sféře (27 %), zvláště pak ve sféře ekonomické (40 % odpovědí). Německo jako zdroj potenciálního ohrožení ve vojenské sféře a jako potenciální nepřítel bylo označeno ve 22 %, Ukrajina ve 44 %.

Vysoký pocit ohrožení ze strany sjednoceného Německa přetrvával v polské společnosti i mezi vojáky z povolání ještě v roce 1993. Na základě současného výzkumu polské populace, jak mezi civilní veřejností, tak i vojáků z povolání, byly získány následující údaje:

Země	civilní veřejnost leden '93	vojáci z povolání	
		leden '93	únor '93
1. Německo	70 %	82 %	51 %
2. Ukrajina	63 %	76 %	51 %
3. Rusko	52 %	56 %	75 %
4. Bělorusko	25 %	33 %	30 %
5. Litva	20 %	24 %	20 %
6. Česká a Slovenská republika	7 %	12 %	8 % a 5 %
7. USA	8 %	10 %	9 %
8. Švédsko	4 %	6 %	4 %
9. Francie	4 %	5 %	6 %
10. Indie	4 %	5 %	4 %

Výše uvedená data z výzkumu WIBS z r. 1994 ukazují značný pokles pocitu ohrožení ze strany Německa i ze strany Ukrajiny.

Potvrzením zásadních změn myšlení vojáků z povolání je také skutečnost, že v r. 1994 představovalo Německo větší hrozbu než Rusko pouze v ekonomické sféře (54 %, Rusko 16 %). Ve vojenské sféře byla hrozba ze strany Německa menší než z Ruska (8 %, Rusko 46 %), taktéž v politické (17 %, Rusko 43 %).

Stejná data najdeme i ve výsledcích výzkumu „Bezpečnost, národ a partnerství“ prováděném v roce 1995. Pocit ohrožení ze strany Německa poklesl a mezi polskou mládeží byl zjišťován jen velmi vzácně. Můžeme zde dovodit, že změna postoje polské společnosti k Německu nastala díky: za prvé - přirozenému procesu generační výměny (žije méně lidí, kteří mají zkušenost s druhou světovou válkou a okupací), za druhé - vzhledem k polské a německé politice, která je zaměřena na dohody a spolupráci.

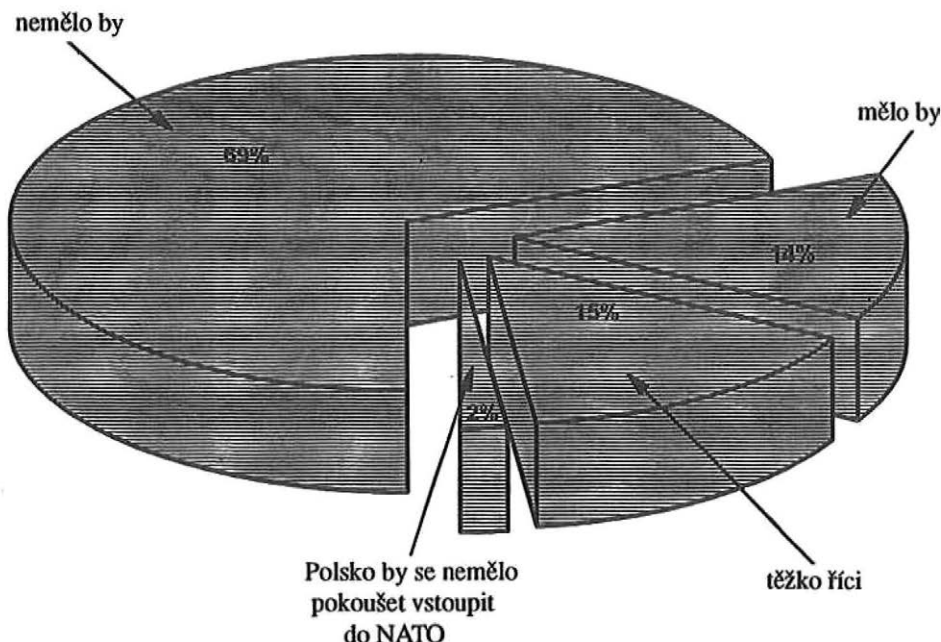
Polsko versus politické a vojenské aliance

Již v poslední fázi existence Varšavské smlouvy, která byla pevným prvkem komunistického systému, demonstrovala polská společnost stále menší podporu myšlenky polské účasti v tomto bezpečnostním systému.

Z výzkumu uskutečněného centrem výzkumu veřejného mínění polského rádia a televize PORCPT se zjistilo, že procento podpory polské účasti ve Varšavském paktu kleslo ze 70,2 % v r. 1987 na 60,7 % v roce 1990. Proces reorientace polské společnosti ohledně Varšavské smlouvy také potvrzuje i procentuální vzrůst respondentů, kteří nedokáží určit své postoje (z 2,9 % v r. 1987 na 8,3 % v r. 1990). Mezi lidmi, kteří byli proti polskému setrávání ve Varšavské smlouvě, byl téměř každý druhý respondent (16,2 %) pro neutralitu a pouze každý třetí respondent byl pro vojenské spojení se Západem. Reálnější možnost rozpuštění Varšavské smlouvy nastala o rok později, kdy 64 % dotazovaných představitelů civilní veřejnosti dávalo přednost jejímu zrušení. Proti byl pouze každý čtvrtý respondent.

Co se týče Varšavské smlouvy, zjišťujeme na základě informací z pravidelného výzkumu mezi vojáky z povolání podobný vývoj postojů: od přijetí její existence jako bezpečnostní

záruky v bipolárním světě k souhlasu s jejím rozpuštěním v nových společenských a politických podmínkách.

Obr. 3: Mělo by Polsko při svých pokusech o vstup do NATO brát v úvahu postoj Ruska - ano, či ne?

Nicméně ještě v r. 1989 zdůrazňovala rozhodná většina vojáků z povolání nezbytnost setrvání v doposud existujících vojenských aliancích založených na souhlasu členských zemí Varšavského paktu a nepodporovala žádnou možnost spolupráce v jakémkoliv vojenském bloku. Na otázku „Je účast ve Varšavské smlouvě pro Polsko v současné mezinárodní situaci výhodná?“ odpovědělo kladně („ano“ a „spíše ano“) 74,5 % dotazovaných vojáků z povolání a jen 12,3 % respondentů bylo opačného mínění. 9 % dotazovaných nemělo o věci určitý názor.

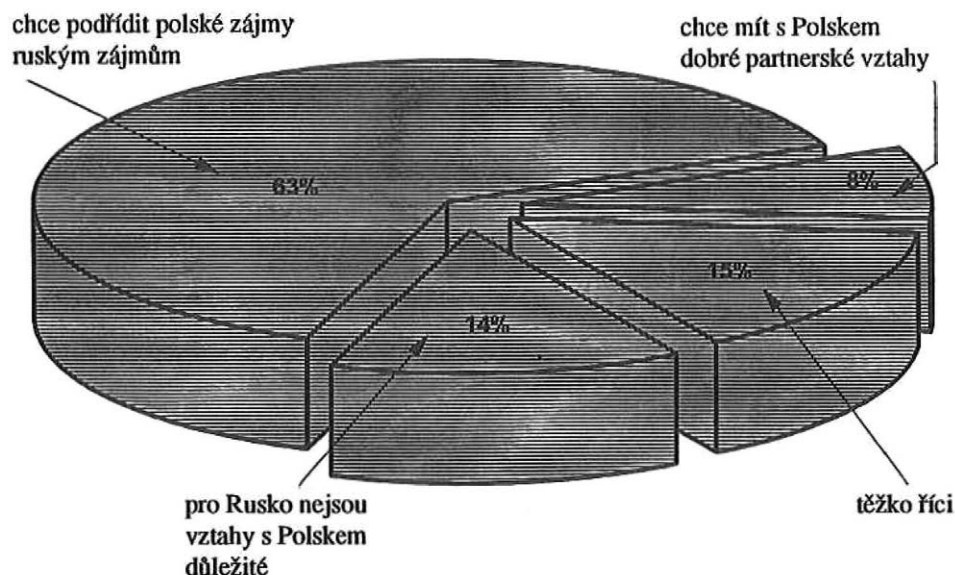
Podle mínění vojáků z povolání v r. 1989 (několik měsíců před volbami, které přinesly porážku komunistům) by mělo Polsko úzce spolupracovat především se:

1. Zeměmi Varšavské smlouvy (34,8 %).
2. SSSR (27,9 %).
3. Socialistickými zeměmi (15,5 %).
4. Neodpovědělo (8,3 %).
5. Sousedy (6,3 %).
6. S každým; s OSN (4,9 %).
7. S nikým (4,5 %).

Z předložených dat plyne, že vojáci z povolání (více než polská civilní veřejnost) zdůrazňovali nezbytnost setrvání v existujících politicko-vojenských organizacích. Varšavskou smlouvu a spojení se Sovětským svazem pokládali za základ národní bezpečnosti.

Po rozpadu komunistického bloku a Varšavské smlouvy můžeme mezi vojáky z povolání pozorovat hledání takových politických a vojenských řešení, která by Polsku poskytovala bezpečnostní záruky. Při průzkumu veřejného mínění byla nabídnuta tato tvrzení: „Polsko by se mělo stát neangažovanou zemí a mělo by získat neutrální statut“ (32 % kladných odpovědí) a „Polsko by si mělo zajistit vlastní bezpečnost bilaterálními aliancemi se sousedy“ (27 %).

Tehdy poprvé byla vyslovena i možnost preferující NATO: „Polsko by se mělo pokusit o přijetí za člena NATO“ (19 % kladných odpovědí). Koncept vytvoření nové vojenské aliance se zeměmi střední a východní Evropy nezískal velkou podporu (15 %), ačkoliv byl velmi propagován v hromadných sdělovacích prostředcích.

Obr. 4: O jaký druh vztahů Rusku jde?

Po událostech v Moskvě v srpnu 1991 byla mezi polskými vojáky z povolání pozorována další změna postojů v otázkách vojenských aliancí. Na své důležitosti rychle ztratil bezpečnostní koncept založený na polské neutralitě, avšak koncept bezpečnosti založený na bilaterálních politicko-vojenských aliancích se sousedy získal na větší vážnosti. Procento těch, kteří podporovali vstup Polska do NATO, stoupl na 23 %.

Výzkum provedený WIBS v r. 1992 potvrdil orientaci vojáků z povolání ve vojensko-politické sféře na Západ. Procento podpory plného členství Polska v NATO zůstalo na stejné

úrovni (19 %). Za nejvýhodnější volbu pro Polsko byl pokládán celoevropský bezpečnostní systém (47 %). Další řešení získala méně procent. Z nich většinu měl koncept vojenské soběstačnosti (18 %). Bilaterální a regionální aliance ztratily na důležitosti.

V roce 1993 se postoj vojáků z povolání k plnému členství v NATO podstatně nelišil od názorů celé polské společnosti. Na otázku: „Mělo by Polsko vstoupit do NATO, či to není nezbytné?“ byly získány následující odpovědi:

otázky	vojáci z povolání	civilní veřejnost
1. Členství v NATO je pro Polsko nezbytné, bez něho nebude nikdy svobodné.	48 %	50 %
2. Členství v NATO by bylo pro Polsko výhodné, ale obejdeme se bez něho.	32 %	24 %
3. Členství v NATO nemá pro Polsko význam.	11 %	9 %
4. Je těžké odpovědět.	9 %	16 %

Vojáci z povolání hodnotí perspektivy členství v NATO skeptičtěji než většina Poláků. Mezi profesionálními vojáky převládají postoje jako „Polsko se pravděpodobně stane členem NATO, ale ne dříve než za několik let“ (44 %, civilní veřejnost 33 %). V armádě je tedy více pesimistů než v celé společnosti, neboť výrok „Polsko se nikdy nestane členem NATO“ získal 14 % (civilní veřejnost 11 %). Stejně tak malý souhlas získal výrok „Polsko se velmi brzy stane členem NATO“. Z dotazovaných nemělo na šance a perspektivy polského vstupu do NATO určitý názor 8 % vojáků z povolání a 18 % civilní veřejnosti.

Navzdory zjištěnému skepticizmu a opatrnosti vojáků z povolání není pochyb, že co se týče nejlepšího zajištění polské bezpečnosti, převládá mezi nimi orientace na západní aliance.

otázky	vojáci z povolání leden 1993	civilní veřejnost leden 1993	vojáci z povolání únor 1994
1. Vojenská aliance se Západem	76 %	75 %	73 %
2. Vojenská aliance s východoevropskými zeměmi	17 %	12 %	24 %
1. Polský vstup do NATO	57 %	64 %	63 %
2. Polská vojenská nezávislost a soběstačnost	38 %	25 %	35 %
1. Vytvoření celoevropské armády	47 %	35 %	67 %
2. Úplné celoevropské odzbrojení	44 %	52 %	30 %

V roce 1994 se Polsko připojilo k programu Partnerství pro mír. Předmětem výzkumu WIBS bylo přijetí tohoto programu mezi vojáky z povolání. Podle každého druhého je tato iniciativa v současné době nejlepším řešením evropské bezpečnostní struktury. Každý třetí respondent toto mínění nesdílel (37 %).

Vojáci tedy chápou výhody Partnerství pro mír. Podle jejich mínění tento program vyhovuje zájmům:

USA:	60 %,
západní Evropě:	51 %,
Rusku:	26 %,
státům visegradské skupiny:	10 %,
nevyhovuje nikomu:	7 %,
jiným středoevropským zemím (Litva, Lotyšsko, Estonsko, Bělorusko, Ukrajina):	6 %.

Téměř každý druhý z dotazovaných vojáků z povolání se domnívá (45 %), že přijetí tohoto programu Polskem nezaručuje získání plného členství v NATO. Každý třetí respondent (33 %) je opačného mínění. Velké procento respondentů (19 %) nemá o věci pevné mínění.

* * *

Z předložených empirických dat plyne, že v současné době, vzhledem k probíhajícím procesům na našem kontinentě, většina polské společnosti, včetně vojáků z povolání, souhlasí s vojensko-politickou integrací se západní Evropou. Že je to nejlepším řešením pro Polsko, bylo vyjádřeno rozhodnou většinou zkoumané populace, což je provázáno i pozitivním spojováním pojmu Evropan s bezpečností, šancemi, nadějemi, přátelstvím a aktivní spoluprací. Ovšem uskutečnění integrace v blízké perspektivě vzbuzuje méně entuziasmu. Pravděpodobně nejlepším indikátorem toho je skepticismus k programu Partnerství pro mír.

Za povšimnutí stojí vzrůst obav polské společnosti z ruských tendencí obnovit ruské impérium a znovuzískat vliv v Polsku. Zároveň můžeme sledovat konec národnostních předsudků vůči západnímu sousedovi - Německu. Polsko a Poláci chtějí být zahrnuti do západních struktur (ekonomických, politických a vojenských) a Němci tyto snahy podporují, zatímco Rusko je proti. Rusko především nesouhlasí se vstupem Polska do NATO, a proto by získané výsledky sociologických výzkumů neměly nikoho překvapit.